

Ponašanje birača u Crnoj Gori

Pitanja

- Šta je od svega naučenog primjenjivo?
- Na koji način koncipirati teorijski okvir?
- Na koji način koncipirati hipotetički okvir?
- Na koji način definisati hipoteze?
- Na koji način testirati hipoteze?

Problemi u proučavanju “ne-zapadnog” birača

- Problem neprimjenjivosti konceptualnog okvira
- Nepostojanje sistematskih longitudinalnih istraživanja
- Ograničenost demokratskog iskustva postsocijalističkog birača

Tipovi veze

- > Socio-demografske
- > Afektivno-habitualne
- > Harizmatske
- > Programske
- > Klijentelističke

Kontekst

Političko ponašanje se odvija u specifičnom prostoru koji čini institucionalni okvir (partijski i izborni sistem) i politička kultura

Istraživačka pitanja

- Koja od postojećih teorija motivacije birača ima najveću eksplanatornu moć kada je u pitanju opredjeljenje birača u Crnoj Gori?
- Koji faktori imaju najveću prediktorsku vrijednost kada je opredjeljenje birača u Crnoj Gori u pitanju?
- Kakav je mogući empirijski odnos između različitih teorija o vezi između birača i partija?

Osnovne hipoteze

- ◎ **Prva:** Najveću prediktorsku vrijednost imaće faktori koji odslikavaju stare predsocijalističke sukobe, konkretno nacionalne podjele, te faktori koji se odnose na klijentelističke relacije kojima vlast može kooptirati svoje podanike.
- ◎ **Druga:** Najveću eksplanatornu moć u objašnjavanju ponašanja birača imaće političko-sociološki i političko-ekonomski pristup. Nijedan od njih neće biti dovoljan da samostalno objasni dominantni vid opredjeljivanja birača, ali će u opštom modelu koji ćemo kreirati u ovom radu imati dominantnu ulogu.

Radne hipoteze

- *Na političko opredjeljenje birača u Crnoj Gori dominantno utiču:*
 1. *sociodemografske karakteristike, kao što su pol, nacionalnost, vjerska pripadnost i socijalni status,*
 2. *porodična i lična tradicija glasanja, te afektivni odnos prema podržavanoj partiji,*
 3. *utiče harizmatska privlačnost lidera partije,*
 4. *utiče programska orijentacija partije,*
 5. *klijentsko-patronska veza između birača i partija.*

Mjerenje i metod

- Originalno istraživanje na reprezentativnom uzorku od 1418 ispitanika sprovedno s ciljem izrade doktorske disertacije (septembar 2010. godine)
- European Value Study (2008. godine)
- Metod: deskriptivna statistika i logistička regresija

Primjena teorija glasanja na ponašanje birača u Crnoj Gori

Socio-demografski prediktorski model glasanja

- Naša radna hipoteza I glasi: *Na političko opredjeljenje birača u Crnoj Gori dominantno utiču socio-demografske karakteristike, kao što su pol, nacionalnost, vjerska pripadnost i socijalni status.*

- Pol/rod:
 - muški
 - ženski
- Starost (radi efikasnije statističke obrade, varijabla je transformisana u tri kohorte):
 - od 18 do 34 godine
 - od 35 godina do 54 godine
 - preko 55 godina
- Nacionalna pripadnost:
 - crnogorska
 - srpska
 - albanska
 - bošnjačka
 - muslimanska
 - hrvatska
 - drugo
- Obrazovanje:
 - osnovna škola ili manje
 - srednja stručna sprema/3. stepen
 - četvorogodišnja srednja škola
 - viša škola
 - visoka škola
 - magisterij, doktorat

- Veličina i tip naselja u kome ispitanici žive:
 - grad
 - prigradsko naselje
 - selo
- Zanimanje:
 - poljoprivrednik/ca
 - NKV radnik/ca
 - KV radnik/ca
 - službenik/ca (srednja stručna sprema)
 - službenik/ca (viša, visoka stručna sprema)
 - privatnik/ca, preduzetnik/ca
 - učenik/ca, student/kinja
 - penzioner/ka
 - domaćica
 - menadžer/ka/rukovodilac
 - stručnjak
 - drugo
- Zaposlenje:
 - u javnom sektoru
 - u privatnom sektoru
 - samozapošljavanje
 - nije zaposlen/a

- Tip zaposlenja:
 - stalni radni odnos
 - zaposlenje na određeno vrijeme, po ugovoru
 - nezaposlen/a, traži posao
 - nezaposlen/a, ne traži posao
 - penzioner/ka
 - drugo
- Konfesionalna pripadnost:
 - pravoslavna (Srpska pravoslavna crkva)
 - pravoslavna (Crnogorska pravoslavna crkva)
 - islamska
 - katolička
 - neka druga
 - bez vjerske pripadnosti
- Prihod (radi efikasnije statističke obrade, varijabla je transformisana u tri kohorte):
 - do 300 €
 - od 301 do 600 €
 - preko 600 €
- Bračni status:
 - neoženjen/neudata
 - oženjen/udata
 - udovac /udovica
 - razveden/a
 - razdvojen/a

Tabela 19: *Socijalno-demografski prediktorski model glasanja za DPS*

Napomena: Pseudo R² = .35

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X² (df, 8) = 15.232, p=.055

DPS	B	S.E.	Wald
Srbin/kinja	-2.799***	.249	126.427
Selo	.437**	.152	8.231
Preduzetnik/ca	.585*	.293	3.977
Domaćica	.466*	.192	5.901
Javni sektor	.765***	.178	18.471
SPC	.431*	.219	3.868
CPC	1.345***	.223	36.333
Islamska	.700**	.226	9.570
<i>Constant</i>	-1.110	.193	32.937

Koliko će se Y
promijeniti
ukoliko se X
promijeni za 1

Tabela 20: *Socijalno-demografski prediktorski model glasanja za SDP*

Napomena: Pseudo R² = .104

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X² (df, 3) = 2.344, p=.504

SDP	B	S.E.	Wald
Viša škola	.908**	.347	6.850
Penzioner/ka	.737*	.335	4.836
SPC	-1.687***	.360	21.911
Razdvojen/a	2.239*	1.038	4.650
<i>Constant</i>	-2.989	.195	234.373

Tabela 21: *Socijalno-demografski prediktorski model glasanja za SNP*

Napomena: Pseudo R² = .394

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X² (df, 7) = 17.114, p=.017

SNP	B	S.E.	Wald
Srbin/kinja	2.232***	.254	77.230
Viša škola	.827**	.245	11.350
Grad	-.491**	.183	7.239
Preduzetnik/ca	-1.300*	.568	5.241
SPC	1.686***	.374	20.270
Neoženjen/neudata	-.619**	.205	9.110
<i>Constant</i>	-4.106	.334	150.942

Tabela 22: *Socijalno-demografski prediktorski model glasanja za PZP*

Napomena: Pseudo R² = .065

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X² (df, 5) = 3.664, p=.599

PZP	B	S.E.	Wald
35 – 54 godine	.728*	.313	5.425
Visoka škola	.857*	.359	5.714
Učenik/ca, student/kinja	1.163**	.437	7.068
SPC	1.116**	.334	11.128
Constant	-4.593	.360	162.819

Tabela 23: *Socijalno-demografski prediktorski model glasanja za Novu*

Napomena: Pseudo $R^2 = .267$

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X^2 (df, 8) = 5.107, p=.746

NOVA	B	S.E.	Wald
35 – 54 godine	-.680*	.284	5.730
Centar	.799**	.255	9.804
Ženski pol	-.577*	.255	5.136
Srbin/kinja	1.454***	.331	19.309
Stalni radni odnos	.744**	.269	7.623
SPC	3.600**	1.118	10.374
Constant	-6.980	1.111	39.465

Afektivno-habitualni prediktorski model glasanja

- Naša radna hipoteza II glasi: *Na političko opredjeljenje birača u Crnoj Gori dominantno utiču porodična i lična tradicija glasanja, te afektivni odnos prema podržavanoj partiji.*

- Kada glasate za partiju na izborima, koju su to razlozi zbog kojih se opredjeljujete baš za tu partiju?
 - Slaganje sa tvrdnjom „Zato što uvijek podržavam istu partiju (lidera)”
- Neki ljudi uvijek glasaju za istu partiju, a neki mijenjaju partiju za koju glasaju. Kakav je Vaš stav prema tome:
 - Nije u redu mijenjati partiju
 - U redu je mijenjati partiju
- Po Vašem mišljenju, da li je ili nije u redu sljedeće:
 - Glasati za različite partije od izbora do izbora
 - Mijenjati političke stavove i mišljenja
- Da li ste trenutno član neke partije?
- Ukoliko ne, da li ste ikada bili član neke partije?
- Da li ste bili član Saveza komunista u periodu prije 1990?
- Da li smatrate da su u Drugom svjetskom ratu bili u pravu:
 - Četnici
 - Zelenaši
 - Partizani
 - Niko nije bio u pravu
- Ukoliko znate, koga su podržavali Vaši preci?
 - Četnike
 - Zelenaše
 - Partizane
 - Nikoga nisu podržavali

Tabela 25: *Afektivno-habitualni prediktorski model glasanja za DPS*

Napomena: Pseudo $R^2 = .118$

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X^2 (df, 8) = 9.549, $p = .298$

DPS	B	S.E.	Wald
Uvijek podržava istu partiju	.272***	.069	15.599
U redu je mijenjati partiju/lidera	-.067**	.024	7.984
Članstvo u partiji	.611**	.182	11.209
Preci su podržavali četnike	-1.547***	.293	27.866
<i>Constant</i>	-.583	.200	8.471

Tabela 26: Afektivno-habitualni prediktorski model glasanja za SDP

Napomena: Pseudo R² = .012

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X² (df, 2) = 6.861, p=.032

SDP	B	S.E.	Wald
U redu je mijenjati partije od izbora do izbora	.317*	.164	3.725
<i>Constant</i>	-3.628***	.263	190.732

Tabela 27: *Afektivno-habitualni prediktorski model glasanja za SNP*

Napomena: Pseudo $R^2 = .037$

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X^2 (df, 6) = 5.033, $p = .540$

SNP	B	S.E.	Wald
Uvijek podržava istu partiju	.178*	.080	4.925
Članstvo u SKCG	-.492*	.191	6.642
U pravu su bili četnici	.857**	.249	11.804
<i>Constant</i>	-1.144	.366	9.786

Tabela 28: Afektivno-habitualni prediktorski model glasanja za PZP

Napomena: Pseudo R² = .025

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X² (df, o) = .000, p=.

PZP	B	S.E.	Wald
U prošlom ratu niko nije bio u pravu	.912**	.287	10.080
<i>Constant</i>	-3.622	.196	343.282

Tabela 29: Afektivno-habitualni prediktorski model glasanja za Novu

Napomena: Pseudo $R^2 = .112$

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X^2 (df, o) = .000, p=.

NOVA	B	S.E.	Wald
U pravu su bili četnici	2.114***	.258	67.011
<i>Constant</i>	-3.275	.148	487.544

Harizmatski prediktorski model glasanja

- Naša radna hipoteza III glasi: *Na političko opredjeljenje birača u Crnoj Gori dominantno utiče harizmatska privlačnost lidera partije.*

- Razlog glasanja za partiju je:
 - Lider
 - Sama partija
- Kada ljudi glasaju za neku partiju, koliko su zapravo oni vezani za njenog lidera?
 - U velikoj mjeri, odnos prema lideru partije ključni je razlog njihovog glasanja za tu partiju
 - Značajno su vezani za lidera, ali to nije odlučujuće za njihovo opredjeljenje
 - U maloj mjeri, oni se prvenstveno vezuju za partiju, lider je tu manje važan
 - Nimalo, ljudi se vezuju samo za partiju, a lideri partije su nevažni
- Ukoliko bi partija za koju glasate ostala bez (ili promjenila) svog lidera:
- Bila bi na velikom gubitku
- Bila bi na gubitku, ali bi ostala jaka
- Bila bi na dobitku
- Važniji mi je lider nego partija.
- Lider odlučujuće djeluje na moj glas.

- Recite, za svaku od navedenih osobina posebno, koliko je važno da je posjeduje politički lider?
 - Poštenje
 - Inteligencija
 - Energičnost
 - Dosljednost
 - Perspektivnost
 - Odlučnost
 - Hrabrost
 - Rječitost/dobar govor
 - Obrazovanost
 - Upornost
 - Iskrenost
 - Dobar izgled

- Semantički diferencijal za lidere: (1) Andrija Mandić, (2) Milo Đukanović, (3) Nebojša Medojević, (4) Ranko Krivokapić, (5) Srđan Milić:
 - Nepošten – Pošten
 - Neinteligentan – Inteligentan
 - Spor/Trom – Brz/Energičan
 - Nedosljedan – Dosljedan
 - Neperspektivan – Perspektivan
 - Neodlučan – Odlučan
 - Kukavica – Hrabar
 - Loše govori – Rječit
 - Neobrazovan – Obrazovan
 - Ne-uporan – Uporan
 - Neiskren – Iskren
 - Loše izgleda – Dobro izgleda
- Lideri pet najvećih parlamentarnih partija u Crnoj Gori: (1) Andrija Mandić – NOVA, (2) Milo Đukanović – DPS, (3) Nebojša Medojević – PZP, (4) Ranko Krivokapić – SDP i (5) Srđan Milić – SNP.

Tabela 37: *Harizmatski prediktorski model glasanja za DPS*

Napomena: Pseudo $R^2 = .608$

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X^2 (df, 8) = 14.296, $p = .074$

DPS	B	S.E.	Wald
Lider odlučujuće opredjeljuje glas	$-.835^{***}$.235	12.660
Energičnost	$-.412^*$.182	5.127
M. Đukanović (aritmetička sredina)	1.236^{***}	.104	142.430
Constant	$-.311$.500	.385

Tabela 38: *Harizmatski prediktorski model glasanja za SDP*

Napomena: Pseudo $R^2 = .333$

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X^2 (df, 8) = 8.635, $p=.374$

SDP	B	S.E.	Wald
Promjena lidera – partija na dobitku	1.390**	.429	10.470
Inteligencija	.865*	.404	4.584
Upornost	.764*	.384	3.966
R. Krivokapić (A.S.)	1.194***	.223	28.568
Constant	-9.185	1.248	54.144

Tabela 39: *Harizmatski prediktorski model glasanja za SNP*

Napomena: Pseudo $R^2 = .095$

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X^2 (df, 8) = 1.222, $p = .874$

SNP	B	S.E.	Wald
Važnija partija	1.359***	.271	25.246
Odlučnost	.539*	.246	4.807
Obrazovanost	-.960**	.302	10.101
Constant	-3.397	.602	31.836

Tabela 40: *Harizmatski prediktorski model glasanja za PZP*

Napomena: Pseudo $R^2 = .441$

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X^2 (df, 8) = 6.895, $p = .548$

PZP	B	S.E.	Wald
Inteligencija	-1.538*	.828	3.453
Energičnost	2.256***	.539	17.495
Dosljednost	-1.188*	.592	4.025
N. Medojević (A.S.)	2.263***	.425	28.314
Constant	-7.416	1.464	25.666

Tabela 41: *Harizmatski prediktorski model glasanja za Novu*

Napomena: Pseudo $R^2 = .357$

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X^2 (df, 8) = 11.924, $p = .155$

NOVA	B	S.E.	Wald
Energičnost	.596*	.283	4.433
A. Mandić (A.S.)	1.636***	.279	34.281
Constant	-6.504	.883	54.229

PROGRAMSKI PREDIKTORSKI MODEL

- Naša radna hipoteza IV glasi: *Na političko opredjeljenje birača u Crnoj Gori dominantno utiče programska orijentacija partije.*

- Dominantan razlog opredjeljivanja za partiju jeste njen program.
- Dominantan razlog opredjeljivanja za partiju jeste zalaganje za ključne ideološke principe (nacionalne interese, političke principe itd.).
- Dominantan razlog opredjeljivanja za partiju jesu obećanja da će unaprijediti ukupan život u društvu.

1.Građani bi trebalo da samostalno snose troškove liječenja.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Državni sistem zdravstvenog osiguranja trebalo bi da pokriva najveći dio troškova liječenja građana.
2.Onaj ko može više da plati treba da ima pristup boljoj zdravstvenoj usluzi.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Zdravstvene usluge treba da budu jednakog kvaliteta za sve, bez obzira na platežnu moć.
3.Privatna svojina je bolja od državne svojine.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Državna svojina je bolja od privatne svojine.
4.Prilikom privatizacije državne imovine, prioritet treba da imaju brzina i ekonomska efikasnost.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Prilikom privatizacije državne imovine, prioritet treba da imaju principi socijalne i političke pravednosti, posebno prava radnika.
5.Nije važno odakle stiže strani kapital sve dok stimuliše investicije, produkciju i povećanje broja poslova; treba ga privlačiti po svaku cijenu.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ima suviše stranog kapitala koji bi crnogorsku ekonomiju mogao učiniti zavisnom od stranih interesa.
6.Majke bi trebalo da ostanu kod kuće dok djeca ne odrastu dovoljno da se brinu o sebi.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Država bi trebalo da obezbijedi sistem brige o djeci i omogući da većina majki može da radi.
7.Država bi trebalo da zabrani abortus.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Trudnica bi trebalo da može sama da odluči da li želi da zadrži dijete i tu država ne smije da se miješa.
8.Masovni mediji bi trebalo da budu potpuno slobodni. Cenzuru, u svakom obliku, treba zabraniti.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Iako mediji treba da budu slobodni, neki oblik kontrole nad njima treba da postoji kako bi se očivao javni red i moralni poredak.
9.Srbija je potencijalno dobar partner za Crnu Goru.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Srbija je stalna prijateljica crnogorskoj državnosti.
10.Crkva bi trebalo da utiče na političko odlučivanje.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Crkva nipošto ne treba da ima uticaj na političko odlučivanje.

12.Crna Gora treba da postane članica NATO-a.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Crna Gora ne treba da postane članica NATO-a
13.Najvažniji problem koji Crna Gora danas ima jeste borba protiv korupcije i organizovanog kriminala.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Postoji mnogo bitnijih problema u Crnoj Gori trenutno od borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala.
14.Samo ukoliko se sve opozicione partije istinski ujedine, bez obzira na svoja pojedinačna programska obilježja, moći će da ostvare značajan izborni uspjeh.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Svaka partija mora ostati dosljedna svojim programskim načelima i ne smije stupati u neprincipijelne koalicije, bez obzira na cilj.
15.Ljudi treba da preuzmu više odgovornosti i da se brinu sami za sebe.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Država bi trebalo da preuzme više odgovornosti kako bi svako imao što mu je potrebno.
16.Nezaposleni treba da prihvate svaki ponuđeni posao, ili im treba oduzeti naknadu za nezaposlene.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Nezaposleni treba da imaju pravo da odbiju posao koji ne žele.
17.Takmičenje je dobro; ono podstiče ljude da rade više i da razvijaju nove ideje.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Takmičenje je štetno; ono budi ono najgore u ljudima.
18.Država treba da da više slobode preduzećima.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Država treba više da kontroliše preduzeća.
19.Treba povećati razlike u platama kako bismo povećali zalaganje pojedinaca.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Treba smanjiti razlike u platama kako bismo svi imali podjednako.
20.Treba jačati privatno vlasništvo nad preduzećima.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Treba jačati državno vlasništvo nad preduzećima.
21. Svaki pojedinac je odgovoran za	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Država treba da se pobrine za to da

Tabela 43: *Programski model glasanja za DPS*

Napomena: Pseudo $R^2 = .128$

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X^2 (df, 8) = 8.236, p=.411

DPS	B	S.E.	Wald
Odnos prema stranom kapitalu	-.082**	.031	6.982
Odnos prema Srbiji	.070**	.029	5.832
Odnos prema crkvi	.095**	.030	9.848
Odnos prema NATO-u	-.090***	.025	13.502
Odnos prema ujedinjenju opozicije	.063*	.031	4.205
Odgovornost	-.089**	.032	7.927
Constant	-.223	.330	.459

Tabela 44: *Programski model glasanja za SDP*

Napomena: Pseudo R² = .080

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X² (df, 7) =3.267, p=.859

SDP	B	S.E.	Wald
Odnos prema Srbiji	.128*	.066	3.737
Odnos prema NATO-u	-.190**	.066	8.425
Constant	-3.025	.507	35.608

Tabela 45: *Programski model glasanja za SNP*

Napomena: Pseudo $R^2 = .203$

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X^2 (df, 8) = 13.332, $p = .101$

SNP	B	S.E.	Wald
Zalaganje za ključne ideološke principe	.481**	.138	12.086
Odnos do stranog kapitala	.123**	.043	8.171
Odnos prema abortusu	.074*	.034	4.839
Odnos prema Srbiji	-.233***	.042	30.194
Odnos prema crkvi	-.106**	.038	7.624
Odnos prema EU	.080*	.036	4.981
Odnos prema NATO-u	.086*	.035	6.017
Constant	-3.221	.559	33.146

Tabela 46: *Programski model glasanja za PZP*

Napomena: Pseudo $R^2 = .037$

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X^2 (df, 1) = .690, p=.406

PZP	B	S.E.	Wald
Program kao razlog glasanja	.951*	.430	4.888
Constant	-5.709	1.205	22.464

Tabela 47: Programski model glasanja za Novu

Napomena: Pseudo $R^2 = .170$

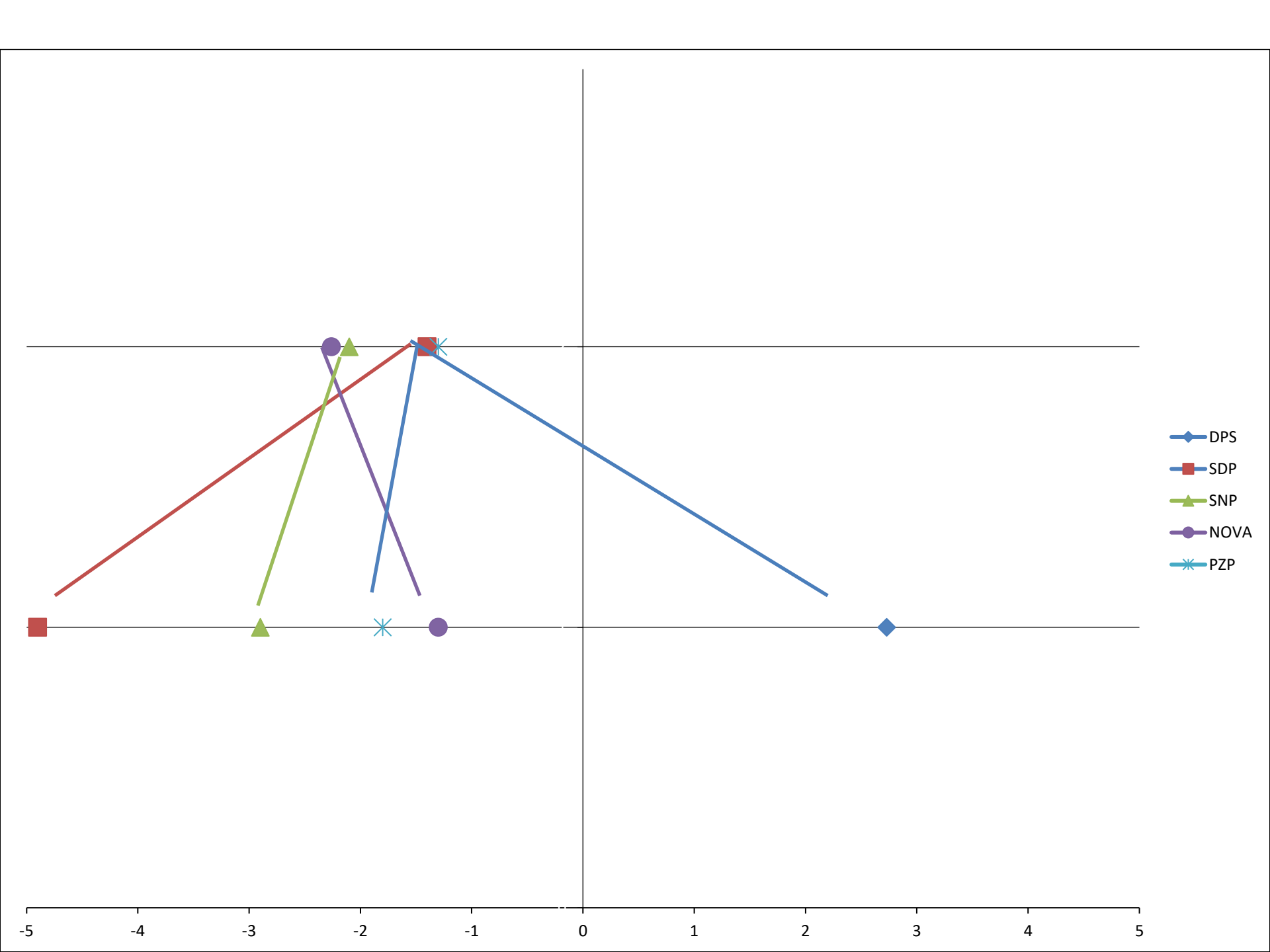
Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X^2 (df, 8) = 6.481, p=.593

NOVA	B	S.E.	Wald
Zalaganje za ključne ideološke principe kao razlog glasanja	.700**	.246	8.114
Odnos prema stranom kapitalu	.145*	.063	5.370
Odnos prema Srbiji	-.296***	.075	15.579
Constant	-4.443	.836	28.270

1.Građani bi trebalo da samostalno snose troškove liječenja.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Državni sistem zdravstvenog osiguranja trebalo bi da pokriva najveći dio troškova liječenja građana.
2.Onaj ko može više da plati treba da ima pristup boljoj zdravstvenoj usluzi.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Zdravstvene usluge treba da budu jednakog kvaliteta za sve, bez obzira na platežnu moć.
3.Privatna svojina je bolja od državne svojine.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Državna svojina je bolja od privatne svojine.
4.Prilikom privatizacije državne imovine, prioritet bi trebalo da imaju brzina i ekonomska efikasnost.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Prilikom privatizacije državne imovine, prioritet bi trebalo da imaju principi socijalne i političke pravednosti, posebno prava radnika.
5.Nije važno odakle stiže strani kapital sve dok stimuliše investicije, produkciju i povećanje broja poslova; treba ga privlačiti po svaku cijenu.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ima suviše stranog kapitala koji bi crnogorsku ekonomiju mogao učiniti zavisnom od stranih interesa.
6. Ljudi treba da preuzmu više odgovornosti i da se brinu sami za sebe.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Država bi trebalo da preuzme više odgovornosti kako bi svako imao što mu je potrebno.
7. Nezaposleni treba da prihvate svaki ponuđeni posao, ili im treba oduzeti naknadu za nezaposlene.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Nezaposleni treba da imaju pravo da odbiju posao koji ne žele.
8. Takmičenje je dobro; ono podstiče ljude da rade više i da razvijaju nove ideje.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Takmičenje je štetno; ono budi ono najgore u ljudima.
9. Država treba da da više slobode preduzećima.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Država treba više da kontroliše preduzeća.
10. Treba povećati razlike u platama kako bismo povećali zalaganje pojedinaca.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Treba smanjiti razlike u platama kako bismo svi imali podjednako.
11. Treba jačati privatno vlasništvo nad preduzećima.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Treba jačati državno vlasništvo nad preduzećima.
12. Svaki pojedinac je odgovoran za osiguranje svoje penzije.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Država treba da se pobrine za to da svi steknu pravo na penziju.

Tabela 49: *Evaluacija ideološke pozicije partija u odnosu na poziciju birača*

Partija	Expertska evaluacija	Pozicija birača date partije
DPS	2.73	-1.37
SDP	-4.9	-1.4
SNP	-2.9	-2.1
NOVA	-1.3	-2.26
PZP	-1.8	-1.3

KLIJENTELISTIČKI PREDIKTORSKI MODEL

- Naša radna hipoteza IV glasi: *Na političko opredjeljenje birača u Crnoj Gori dominantno utiče klijentelističko-patronska veza između birača i partija.*

- Obećanje lične pomoći ili pomoći porodici jeste razlog za glasanje za partiju.
- Slaganje sa stavom da je u redu mijenjati partiju za koju se glasa iz ličnih interesa.
- U redu je ako ljudi glasaju za neku partiju iz sljedećih razloga:
 - Posao za glasača ili člana njegove porodice
 - Poboljšanje infrastrukture u naselju u kome glasač živi (izgradnja puta, vodovoda, rješenje sanitetskih problema i sl.)
 - Olakšice na poslu kojim se bavi (smanjenje dažbina ili poreza, olakšanje procedura poslovanja i sl.)
 - Obezbjedenje plaćanja zdravstvenih usluga
 - Kredit sa dobrim uslovima otplate
 - Oprost računa (struje, vode ili sl.)
 - Rješenje stambenog pitanja
 - Upis člana porodice na fakultet
 - Unapređenje na bolju poziciju na poslu
 - Novac
 - Partija ima obavezu da obezbijedi zaposlenje.

Tabela 50: *Klijentelistički prediktorski model glasanja za DPS*

Napomena: Pseudo $R^2 = .066$

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X^2 (df, 7) = 12.117, $p=.097$

DPS	B	S.E.	Wald
Obećanje lične ili porodične pomoći	.170*	.074	5.313
Plaćanje zdravstvenih usluga	.343***	.075	21.077
Constant	-1.358	.196	48.181

Tabela 51: *Klijentelistički prediktorski model glasanja za SNP*

Napomena: Pseudo $R^2 = .032$

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X^2 (df, 2) = 11.311, $p=.003$

SNP	B	S.E.	Wald
Rješavanje stambenih pitanja	-.337*	.095	12.556
Constant	-.818	.220	13.770

Tabela 52: *Klijentelistički prediktorski model glasanja za PZP*

Napomena: Pseudo R² = .031

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit X² (df,0) =.0, p=.0

PZP	B	S.E.	Wald
Partija ima obavezu da obezbijedi posao	1.454*	.732	3.938
Constant	-5.916	1.418	17.415

Tabela 53: *Klijentelistički prediktorski model glasanja za Novu*

Napomena: Pseudo $R^2 = .043$

Hosmer and Lemeshow Goodness-of-fit $X^2 (df,5) = 5.822, p = .324$

NOVA	B	S.E.	Wald
Posao kao motiv	-.573**	.189	9.214
Partija ima obavezu da obezbijedi posao	-.827*	.379	4.767
Constant	-.164	.851	.037

*Ukupna varijansa glasanja
koju objašnjavaju prediktorski modeli*

Model	DPS	SDP	SNP	PZP	Nova
Socijalno-demografski	35%	10%	39%	6%	26%
Afektivno-habitualni	11.8%	1%	3%	2%	11.2%
Harizmatski	66%	39%	48%	44%	43%
Programski	12%	8%	20%	4%	17%
Klijentelistički	6%	0%	3%	3%	4%